

İslâm Medeniyetinin Özellikleri

Prof. Dr. Ahmet AĞIRAKÇA

Tarih İslâm medeniyetinin harikulâde inkişafı ile doludur. İslâm; insanlığa getirmiş olduğu bu yenilikler ve insanlık hayrına oluşturduğu bakış açısı zaman ve mekan planında gerçekleşmiş, bununla birlikte ruh, kalp, vicdan ve akli adeta yeniden şekillendirmiştir. İslâm medeniyeti şayet bütün bunları mezcetmemiş olsaydı belki İslâm'ı ilk doğduğu bölge olan Arap Yarımadası'nın İslâm öncesi cahiliye düşünce ve zihniyle yetinecek ve ilkel bir toplum olarak varlığını bir müddet daha sürdürebilecekti. Ama İslâm düşüncesi ile o mükemmel değişiklik ve değişimlerin sağladığı büyük başarılar İslâm kültür ve medeniyetinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İslâm bir din ve bir medeniyet olarak bir taraftan vahyin ışığında bu ilmi verileri zenginleştirip büyük bir izzete kavuşturmak, diğer taraftan da ortaya konan o ürünleri insanlığın hizmetine sunacak şekilde mensupları tarafından geliştirilmiş ve bütün insanlığın yararlanacağı bir medeniyet haline getirilmiştir.

İslâm medeniyetinin en önemli özelliği kendisinden önce hangi alanda olursa olsun yapılmış çalışmaları elinin tersi ile bir tarafa itmeden ilkel dahi olsa bunları ele almış ve kendisinden önceki medeniyetlerin yaptığı ilerlemeleri ve inkişafı vahyin ışığında ve İslâm inanç ve düşüncesi ile paralellik arz edecek şekilde yeniden yoğurmuş ve bu çalışmalara saygı duyarak geliştirmiştir. Böyle davranması inancının gereği idi. Zira daha evvel gelip geçmiş peygamberlerin kavimleri bu gelişmeleri ortaya koymuşlardı ve İslâm daha önceki peygamberlerin getirmiş olduğu yine vahye dayalı inançların bir devamı olduğundan dolayı bu medeniyetleri ve insanlık hayrına ortaya konmuş her türlü çalışmayı yeniden ele alarak şekillendirmiştir. Kısaca son peygamberin ümmeti, daha önce gelip geçen peygamberlerin medeniyetlerini yeni bir formatta ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmalar Kur'an ve sünnete dayalı ilimlerin yanı sıra sosyal ve fen bilimleri olarak tıp, astronomi, astroloji, matematik, geometri ve diğer bütün alanlarda mükemmel bir noktaya ulaşmıştır. Müslümanlar kendi dönemlerinde, daha önceki çalışmaları binlere katlayacak şekilde yeni inkişaflarla, yeni usullerle bir medeniyeti ortaya çıkarmışlardır. Bu yeni inanç kendisinden önceki bütün medeniyetlere karşı adeta bir dostluk elini uzatarak vahiy çerçevesi içerisinde aklın arayıp mantığın da kabul ettiği hikmeti ihtiva eden bütün verileri benimsemiştir. Çünkü İslâm'a göre "hikmet mü'minin yitiğidir" Onu bulduğu yerde alır. Müslümanlar işte bu hikmetleri buldukları yerlerde almışlar, ancak ifade ettiğimiz şekilde binlerce kat daha da geliştirmek suretiyle insanlığın hizmetine sunmuşlardır.

İslâm medeniyeti kendisinden evvelki bu çalışmaları reddetmediği gibi olduğu gibi de kabullenmemiştir. İslâm medeniyeti kendisinden evvelki bilimsel çalışmaları ele alarak kendi metoduna göre ve tevhid inancı süzgecinden geçirmek sureti ile son derece hassas ve âdil ölçüleri kullanarak, yanlış ve kötü yönlerini atarak insanlığa zarar verebilecek her türlü tortuları ayıklayarak yeniden şekillendirmiştir. İster İslâmi bir görüş olsun, ister tevhid aykırı olsun, ister daha önceki peygamberlere tabi olan mü'minlerin ortaya koydukları olsun, isterse müşriklerin ve kâfirlerin ortaya koydukları ürünler olsun beşere mal olmuş olan bütün bu medeniyetlere kucağını açan İslâm medeniyeti bunları ele alırken İslâm'ın ruhuna, tevhid inancına ve insanlığın tabiatına ve beşerin fitratına uymayan bütün tortularını iyi bir süzgeçten geçirdikten sonra kendi medeniyetinin sınırlarını belirlemiş ve bütün bu tortuları bu yeni medeniyetin dışında bırakmıştır.

İslâm medeniyetinin bu son derece müşfik, basiretli ve yumuşak anlayışı yalnız kendi çevresinde ve sadece İslâm toplumunda değil, diğer bütün toplumlarda ve medeniyetlerde son derece olumlu karşılanmıştır. Ayrıca İslâm medeniyeti kendinden önceki medeniyetlerden istifade etmek ve onlardan yararlı olan düşünce ve bilimsel çalışmaları alıp geliştirmesi de insanlığın medeniyet kültürünün koruma altına alınmasını sağlamıştır. İslâm medeniyeti bu yaklaşımlarıyla medeniyet tarihinin bir köprüsü vazifesini üstlenmiştir. Kendisinden evvelki medeniyetlere ait bilgi ve düşünce ürünlerini şayet bir tarafa bırakmış olsaydı medeniyet

tarihinde bir kopukluk meydana gelirdi. O zaman da insanlığın bu eski düşünce ürünleri ve medeniyetleri unutulacak ve yok olacaktı. İşte İslâm medeniyeti bu yok olmaları engelleyerek onu ele alıp, vahyin çerçevesi içerisinde yeni bir karaktere ve disipline kavuşturmak sureti ile insanlık için büyük bir değer teşkil edecek bir medeniyet oluşturmuştur.

Aynı şekilde Müslümanlar Medine'den çıkıp Endülüsten Çin sınırına kadar yerleşmiş oldukları yeni bölgelerde yerli halk ile temasa geçerek onların eskiden sahip oldukları eski Grek ve Pers kültürlerinden yararlanmışlardır. Buradaki yerli halk da ya Müslüman olmuş veya Müslümanlarla birlikte bu yeni medeniyetin ürünlerini ortaya koymuşlardır. Bunlar İslâm inancının oluşturduğu bu yeni fikir ve medeniyet ile karşılaşmış ve Müslümanlardan aldıkları bu yeni dil ve din formu ile İslâm yönetiminin gölgesinde Müslümanlarla eşit şartlarda ortak bir yaşama platformu başlamış ve İslâm devleti bünyesinde mutlu bir yaşama biçimi ortaya çıkmıştır. İslâm medeniyetinin temel unsurlarından birisi olan Arapça, İslâm'a ister girsin ister kendi eski dininde yaşasın Hind, Pers, Grek, Romen ve Türk milletlerini bir hayli etkilemiş ve bunlar Arapçayı öğrenmeyi bir zaruret kabul etmişlerdir.

İslâm'ın ilk emri olarak İslâm toplumunun vazgeçilmez prensibi haline gelen "okuma" sayesinde İslâm Medeniyeti sürekli gelişmeler göstermiştir. İslâm dini ve medeniyeti ilme, okumaya ve daima ileriye hamle yapmaya verdiği büyük önemden dolayı diğer medeniyetlerden ayrı özellikler taşımaktadır. Allah'ın birliğine inanmanın getirdiği fevkalade mükemmel toplumsal prensipler ve toplumsal düzenlemeler, kısacası "tevhîd inancının" gölgesinde oluşan İslâm toplum ve medeniyeti kendisine bağlı olan insanları ilkelikten medenîliğe yükseltmiştir. Tevhîd inancının bir gereği olarak Allah'ın vahdaniyetine inanmanın en basit ve ilk adımı evrendeki her şeye bakıldığında her şeyin Allah'ın varlığına delalet ettiği hususudur. Kur'an'ın bir çok âyette tabiattaki bütün olayların gözetilmesini, mevsimlerin, gün ve gecenin nasıl meydana geldiğini, yer ve gökteki bütün cisimlerin hareketlerini, olma ve tekrar yok olmayı, dünyaya gelme ve tekrar ölmeyi, insanların yaşamakta olduğu bütün kişisel ve toplumsal yaşayışı ve hadiseleri, çiçeklerin, ağaçların ve meyvelerin, denizlerin dağların iklimlerin, rüzgarların ve hatta yağmurların ve kainattaki bütün güzelliklerinin düşünülmesini ve bunlardan insanlığın yararına neticeler çıkarılmasını emretmektedir. Bütün bunlardaki her türlü hikmet ve âyetlerin Allah'ın varlığına delalet ettiği gibi insanların da O'na teslim olmalarını gerektirmektedir.

Bu düşünme biçimi ve yaklaşımı İslâm'ın mensuplarına büyük bir motivasyon kazandırmakta ve ilimle uğraşmayı adeta kaçınılmaz bir tutku haline getirmektedir. İşte İslâm inancı gereği olan bir ilmi tutku, toplumun bütün katmanlarındaki herkesi, fakirini, zenginini, en küçük ferdi ile en üst düzeyindeki yöneticiyi teşvik ve sevk etmektedir. İslâm'ın ilmi alanda insanları cesaretlendirmesi büyük kitlelerin ilimle uğraşmalarını sağlamış ve bunu en büyük meşguliyet haline getirmiştir. İnsanlık tarihi İslâm toplumunda olduğu gibi bu kadar çok hızlı bilimsel inkişaflara şahit olmamıştı. İşte bu husus İslâm'a yeni giren kitleler İslâm'ı seçmekle son derece ilkel bir toplum anlayışından hatta taş devri ilmi düzeyinden, ilkel animizm inancından gayet ilmi bir toplum anlayışına ve insan ruh ve bedeninin rahat bulacağı bir ortama kavuşmuştur.

Bugün de Batı toplumu ön yargısız olarak İslam'ı araştırdığı zaman bundaki mükemmelliği görebilmektedir. Batıda bu durum ferd bazında çok görölmüş ve çok kimsenin Müslüman olmasına yol açmıştır. Şayet Avrupa haçlı ruhuyla düşünmeyip ilmi zihinle düşünebilse bugünkü bilimsel inkişaf lar ışığında İslam'ı kucaklaması gerekirdi. Ama bilimsel değil de siyasi olarak yaklaşınca İslam'a düşman olmaktadır.

Bütün bu düşmanlığa rağmen İslam herkese merhamet ve şefkat gözüyle yaklaşmakta düşmanın bile içine düştüğü zavallı haline acımaktadır. Zira İslam medeniyeti imanî, ruhî-ahlâkî ilkeleri öne çıkarırken, adalet ve ihsan, ahiret inancı ve kul hakkına riayet eden değerler üzerinde yükselmiştir. İslam Medeniyeti merhametli, şefkatli, doğru sözlü, mutedil ve dengeli, insaf lı ve sevecen, iyiliksever ve paylaşmayı bilen başkalarının haklarını koruyan bir medeniyettir. İslam medeniyeti izzet ve şerefi imanda bulmuş, dürüstlük ve saygıyı ilke kabul etmiştir. Her türlü fuhşiyat ve kötülüğü yasaklamış, bugünkü batının içinde yuvarlandığı ve bir türlü çıkamadığı ahlakî çöküntüden insanlığın nasıl kurtulabileceğinin reçetelerini on beş asır öncesinde tespit etmişti. İnsanlık bu medeniyete tarihte çok şey borçlu olduğu gibi bugün de çok muhtaçtır.